FORNVÄNNEN

JOURNAL OF SWEDISH ANTIQUARIAN RESEARCH

Vad händer med Kol 14-forskningen i Sverige?
Damell, David
Fornvännen 1999(94), s. 26-27
http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1999_026

gränszonerna mellan olika dicipliner som nya idéer föds. Problemet är att det ofta är mycket svårt att verkligen aktivt utnyttja alla de skilda källor man har tillgång till. Vanligen används endera av dem för att bekräfta eller avfärda en teori. Och är det överhuvudtaget intressant eller menigsfullt för oss som arkeologer att försöka nå ut till en större publik när vårt ämne håller på att ätas upp inifrån?

Referenser

Arnaldez, R. 1990. En enda Gud. *Medelhavet. Människan och arvet,*(Fernand Braudel, Georges Duby m.fl., eds.), s. 7–29.

Callmer, J. 1992. Interaction between Ethnical Groups in the Baltic Region in the Late Iron Age. *Contacts across the Baltic Sea during the Late Iron Age (5th–12th centuries)* (Hårdh, B. & Wyszomirska-Werbart, B., eds.), Baltic Sea Conference, Lund, October 25–27, 1991. University of Lund, Institute of Archaeology report series No 43, s. 99–107.

Clastres, P. 1984. *Samhället mot staten. Studier i politisk antropologi.* (Andra upplagan 1994.)

Daun, Å. 1989. *Svensk mentalitet.* Kristianstad.

Einhard, *The Life of Charlemagne.* With a foreword by Sidney Painter. Ann Arbor, 1979.

Hernæs, P. 1997. Storpolitkk og vikingtog på slutten av 700-tallet. *Konflikt i forhistorien* (Fuglesvedt, I. & Myhre, B., eds.), AmS Varia, 30, s. 57–67.

Hodges, R. 1982. *Dark age economics. The origins of towns and trade AD 600–1000.* New Approaches in Archaeology. London. (Second edition 1989.)

Jakobsson, M. 1992. *Krigarideologi och vikingatida svärdstypologi,* Stockholm Studies in Archaeology, 11.

Lewellen, T. C. 1983. *Political Anthropology. An Introduction.*

Myhre, B. 1998. The Archaeology of the Early Viking age in Norway. *Ireland and Scandinavia in the Early viking age,* (Ó. Floinn, R. et al.).

Nelson, J.-L. 1991. *The Annales of St-Bertin. Ninth-century histories, volume I.* Manchester university press.

Nerman, B. 1958. *Grobin-Seeburg. Ausgrabungen und Funde.* KVHAA. Stockholm.

Reuter, T,.1992. *The Annals of Fulda. Ninth-century histories,* volume II. Manchester.

Sawyer, B. 1992. *Kvinnor och familj i det forn- och medeltida Skandinavien,* Occasional papers on Medieval topics, 6.

Sahlins, M. 1968. *Tribesmen.* Foundation of Modern Anthropology Series. Englewood Cliffs, New Jersey.

Service, E. 1962. *Primitive Social organisation. An Evolutionary Perspective.* (2:a upplagan 1971.) New York.

Sweezy, P. 1979. En kritik. *Övergången från feodalism till kapitalism,* (Hilton, R., ed). Kungälv, s. 37–67.

Żak, J. 1975. Kontakten zwischen Skandinaviern und Westslawen des 9.–11. Jahrhunderts n. Chr. im Lichte der archäologischen Quellen. *Offa 32.*

Zur-Mühlen, B. von, 1939. Die Wikingerfunde in Ostpreussen. Jahrstellungen. *Bericht über die Kieler Tagung. Forschung- und Lehrgemeinschaft »Das Ahnenerbe»,* s. 139–153.

Österberg, E. 1991. Tystnadens strategi. Miljö och mentalitet i de isländska sagorna. *Historisk tidskrift, 2:1991,* s. 165–185.

Mathias Bäck
Birkaprojektet
Riksantikvarieämbetet

Vad händer med Kol 14-forskningen i Sverige?

I och med augusti månads utgång 1998 lades Kol 14-laboratoriet vid Naturhistoriska Riksmuseet i Stockholm ned. Därmed upphörde alltså det sista konventionella Kol 14-laboratoriet i vårt land. Acceleratorlaboratoriet i Uppsala, knutet till universitetet finns dock kvar.

När Kol 14-laboratoriet i Stockholm startade var metoden ny. Laboratoriet byggdes upp för att kanske främst arkeologer och kvartärgeologer skulle få tillgång till den nya och revolutionerande dateringsmetoden. Särskilda kvoter, knutna till Sveriges Geologiska Undersökning och Riksantikvarieämbetet, bekostades av statliga medel. Inom ramen för Riksantikvarieämbetets kvot, cirka 100 prover per år kunde även landets regionala museer få tillgång till så kallade gratisprover – det vill säga att museerna kunde få dateringar gjorda utan särskild kostnad. Varje år lämnades prover in från landets olika delar och en helt ny kunskap byggdes upp om materialkategorier som man tidigare endast kunnat grovdatera. Den fria kvoten kom att betyda oerhört mycket för landets kulturhistoriska forskning och har så gjort

ända fram till det ödesmättade nedläggningsbeslutet. Att laboratoriet nu upphör har givetvis en ekonomisk bakgrund. Naturhistoriska Riksmuseet måste spara och de gjorda prioriteringarna har bland annat drabbat Kol 14-laboratoriet. Vad som händer med de kulturhistoriska dateringarna framöver står skrivet i stjärnorna.

Även beträffande andra dateringsmetoders vara eller inte vara hopar sig frågetecknen. Vad kommer till exempel att ske med möjligheterna till dendrokronologiska dateringar, den metod som betytt så mycket för vår nya kunskap om äldre timmerbyggnader, kyrkor och medeltida stadslager. Ännu fungerar verksamheten bra vid Vedanatomiska laboratoriet, knutet till Kvartärgeologiska institutionen vid Lunds universitet. Långsiktiga garantier för att så skall förbli måste skapas.

Tveksamhet råder nog även beträffande möjligheten till termoluminiscensdateringar. Hittills har metoden funnits tillgänglig i Norden genom det danska atomlaboratoriet vid Risö. Hur det fungerar idag, efter laboratorieföreståndare Vagn Mejdahls pensionering, är oklart. TL-laboratoriet har drivits på nordisk basis och man hoppas verkligen att möjligheter för fortsatt verksamhet inom detta område skall säkras. – Fler exempel på osäkerheten i tillgången till naturvetenskapliga metoder, av avgörande betydelse för arkeologisk forskning, skulle kunna räknas upp här.

Den för dagen absolut viktigaste frågan är dock svensk arkeologis tillgång till konventionell kol 14-datering inom landets gränser. I och för sig kan kolprover mycket väl sändas till andra europeiska eller amerikanska laboratorier för datering. Kostnadsmässigt torde det inte bli någon skillnad, men det är helt klart att man då får sina dateringar rent rutinmässigt gjorda, utan någon som helst forskning eller kunskapsuppbyggnad kring de speciella förhållanden som råder i vårt land, med hänsyn till vegetationstyp, nederbörd, jordart m.m. Att bara sända prover ur landet innebär alltså kunskapsförluster för kol 14-forskningen i Sverige. Att föra en diskussion kring proverna, något som ofta är nödvändigt, försvåras väsentligt om prover sänds utanför landets gränser. Diskuterar man för övrigt man och man emellan om kol 14-dateringar visar det sig att forskare i landet i allt väsentligt är överens om att ett konventionellt kol 14-laboratorium bör finnas som ett komplement till acceleratorlaboratoriet i Uppsala.

Mot skisserade bakgrund synes det angeläget att det svenska arkeologisamhället omgående tar upp en diskussion om vad man vill få ut av kol 14-metoden. Att bara hänvisa till att man lätt får hjälp från utländska laboratorier duger inte. Frågan är mycket större än så! Svensk arkeologi måste kräva ett kol 14-laboratorium med egen forskning inom landets gränser. Klaras inte detta kan man ifrågasätta Sveriges förmåga att upprätthålla sin aktade ställning inom kulturmiljöforskningens område.

David Damell
Örebro läns museum
Box 314, 701 46 Örebro